

Знайомство з фотоматеріалом про матеріальну культуру німців Бессарабії, отриманим у результаті експедиції в місця їх колишнього проживання, відкриває для нас широкі перспективи вивчення історії німецького костюма поза межами Німеччини, що, у свою чергу, сприятиме отриманню нових знань про крос-культурний код Подунав'я.

1. Головіна Н. Б. Номінативний простір матеріальної та духовної культури бессарабських німців. (1814/1940). *Філологічна освіта в поліетнічному просторі: регіональний досвід: Збірник наукових статей*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ; «СМИЛ», 2013. 322 с. С. 150-165.

Наталя Морошан

магістрантка

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

nvolkanova@gmail.com

ФРАНЦУЗЬКА МОВА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ДВОРЯНСТВА (XVIII-XIX ст.)

Політичні та економічні перетворення XVIII-XIX ст., розширення мовних контактів зумовили формування нового типу особистості дворянина і дворянки. Необхідною і обов'язковою частиною становлення були іноземні мови, провідне місце серед яких займала французька мова. Сьогодні дослідження впливу французької мови є досить актуальними та можуть зробити значний внесок у вирішення спільних проблем варіативності мови, обумовленої феноменом мовного контактування.

Питання місця французької мови у дворянському середовищі було предметом наукової уваги таких відомих дослідників, як В. Блінохватова [1], Т. Ковальова [3], К. Ледніцька [5], Р. Чахор [11]. Проте, слід відзначити, що є певне коло питань, які сьогодні залишилися поза увагою науковців та потребують більш детального вивчення. Тому метою даної статті є висвітлення впливу французької мови на формування світогляду дворянства у XVIII-XIX ст.

Європеїзація соціальних структур російського суспільства XVIII ст. суттєво вплинула на популяризацію і поширення французької мови та культури у вищих колах Російської імперії. Зацікавленість французькою культурою пояснюється певним збігом «золотого віку» дворянства з епохою розквіту Франції. Париж у XVIII ст. сприймається як загальноновизнана культурна столиця Європи – «столиця смаку», а французька мова отримує статус міжнародної.

Широке сприйняття реалій французької культури дворянством розпочинається при російській імператриці Єлизаветі Петрівні (1709-1762). Ще будучи дитиною, цесарівна Єлизавета добре опанувала французьку мову і, за свідченням сучасників, вільно розмовляла нею, полюбляла читати французькі книги і навіть складала вірші французькою мовою. Під час царювання Єлизавета Петрівна приділяла підвищену увагу не тільки французькій мові, але й моді,

театру та культурі загалом. У цей період до Російської імперії приїжджають французькі архітектори, скульптори, живописці, які поширюють престиж та соціальну значимість французької мови та культури.

В середині XVIII ст. французи складають переважну більшість іноземців у російській державі. В цей час входять в моду французький мовний етикет, книги та гувернери, що призводить до появи у російській мові значної кількості галліцизмів (від фр. *gallicisme*), тобто слів або виразів, запозичених з французької мови (*кашне, мерсі, пардон, екіпаж, вуаль, парфум, пенсне* та ін.). У літературі відбувається запозичення жанрових форм французької *poésie légère* (застільні пісні, епіграми, «написи», «вірші на випадок»). У мемуарах П.П. Вігеля, сучасника О.С. Пушкіна, знаходимо влучну характеристику цього часу: «Скоро в найвіддаленіших губерніях всякий небагатий поміщик мав свого маркіза» [10].

У зазначений історичний період французька культура отримала широке розповсюдження серед російського освіченого дворянства. Переклади кращих творів французьких авторів потужно сприяли розвитку російської мови і літератури, а великі філософи Франції мали величезний вплив на формування передової суспільної думки. Під впливом ідей Просвітництва зріс інтерес до французької книги, а вільне спілкування французькою мовою стало невід'ємною ознакою освіченості. У якості ілюстрації сказаного наведемо цитату з роману Л.М. Толстого «Війна та мир»: «Князь розмовляв на тій вишуканій французькій мові, на якій не лише розмовляли, але й думали наші діди» [8, с. 3].

Найвищої популярності французька мова досягла наприкінці XVIII – середині XIX ст. Більшість представників аристократії, що отримали «сучасну» освіту вільно читали оригінальну літературу цією мовою. У творах письменників того часу (Л.М. Толстого, І.С. Тургенєва, Ф.М. Достоєвського, А.П. Чехова та ін.), які відбивають реалії мовлення сучасного їм дворянства, не тільки зустрічаються французькі вирази та фрази (романи «Напередодні» та «Батьки і діти» І.С. Тургенєва), але інколи оповідь ведеться паралельно двома мовами: російською і французькою (роман «Війна та мир» Л.М. Толстого), що значно розширює їх лексико-семантичний і стилістичний діапазон.

На початку XIX ст. були організовані перші французькі культурні центри. Дворянство о цій порі почало більш вільно розмовляти іноземними мовами, часто відвідувало західні країни, де отримувало освіту. Для представників нобілітету тієї пори знання мов було однією з необхідних умов отримання чину. Вплив французької культури на дворянство позначився і на нових світоглядних принципах – індивідуалізмі та раціоналізмі.

Дворянських дітей виховували французькі гувернери і гувернантки. О.С. Пушкін у своєму романі «Євгеній Онегін» писав: «Спершу Madame за ним ходила, потім Monsieur її змінив» [7, с. 9]. Діти аристократів ретельно вивчали французьку мову, проходили курс навчання у відомих Паризьких навчальних закладах. У своїх спогадах граф О.Р. Воронцов з цього приводу наголошував: «Мешканці Петербургу і Москви, які вважають себе людьми освіченими, дбають про те, щоб їхні діти знали французьку мову, оточують їх іноземцями, дають їм дорогих вчителів танців і музики» [2, с. 231-232].

Галузь освіти також зазнає значного культурного впливу французької мови

та культури. Так, у 1731 р. було засновано Сухопутний шляхетський кадетський корпус – привілейований дворянський навчальний заклад, що готував не лише військових, але й «цивілізованих» чиновників. Французька мова стала у ньому одним з основних предметів, на вивчення якого вже в молодших класах передбачалося чотирнадцять годин на тиждень [4, с. 120-121].

Наприкінці XVIII – початку XIX ст. діти знатних дворян навчалися в престижному пансіоні французького священнослужителя абата Ш.Д. Ніколя. Незадовго до війни 1812 р. пансіон закритися, але Ш.Д. Ніколь продовжив педагогічну діяльність і заснував у 1817 р. в Одесі Рішельєвський ліцей [6].

Період кінця XVIII – початку XIX ст. був часом, коли саме французький вплив був не лише сильним, але й майже монопольним: представники аристократії не тільки говорили і писали по-французьки, але ця мова почала відігравати роль міжнародної мови знаті. Завдяки спільній мові, моді та культурі аристократи були включені в загальне поле привілейованої верстви світу.

В означені часи посилюється європеїзація придворного побуту дворянства. З-за кордону завозяться різні предмети побуту і моди – меблі, карети, тканини, одяг, прикраси, а також твори мистецтва – картини, естампи, скульптури. Головною розвагою стають модні карткові ігри з Європи (ломбер, віст, бассет тощо) [5, с. 27].

Французька мова в Російській імперії стала набувати рис «кастової» мови, «свого роду феодально-станової перегородки, за допомогою якої дворянство відділяло себе від решти маси населення». Це явище знайшло своє відображення в європеїзованому вигляді поміщицької садиби, в якій всі предмети змінили свої назви на французькі: «Замість свічників – шандали; замість фіранок – гардини; замість дзеркал і панікадил – люстра; замість начиння – меблі; замість приборів – куверти; замість всього хорошого і чудового – трєбієн і сьупєрб (франц. Très bien і superbe). Скрізь замість розміру – симетрія, замість срібла – апліке, і слуг зуть ляке» [5, с. 21].

В цей час твори французьких авторів у величезній кількості ввозяться в Російську імперію. Книжковий ринок початку XIX ст. був заповнений французькими книгами, журналами та газетами; твори вітчизняних авторів прагнули перекласти французькою мовою, щоб зробити їх доступними для широких кіл іноземних читачів. Навіть католицизм стає «модною» конфесією і пускає глибоке коріння в середовище аристократії. Французи-гувернери і французи-кухарі, французи-перукарі і французи-лакеї ставали правилом дворянського двору часів Катерини II [9].

Сучасна лінгвістична статистика переконливо доводить, що дворянське захоплення французькою мовою значно збагатило лексичний склад не тільки російської, але й української мови, якою спілкувалась частина дворянства. Так, з 300 слів української мови, що позначають елементи і фасони одягу, щонайменше 1/3 – французького походження; у назвах предметів розкоші (біжутерія, парфуми, коштовності, алкоголь) кількість слів з галльськими корінням становить 3/4 [10].

Таким чином, можна стверджувати, що французька мова у XVIII-XIX ст. не тільки посідає домінуюче становище в лінгвістичній свідомості дворянства Російської імперії, але стає потужним фактором формування її світоглядних орієнтацій.

1. Блинохватова В.М. Русско-французский билингвизм российского дворянства первой половины XIX в. (на материале писем): автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.19 – Теория языка. Ставропольский государственный университет. Ставрополь, 2005. 24 с.
2. Воронцов А.Р. Заметки о моей жизни и о различных событиях, совершившихся в течение этого времени как в России, так и в Европе. *Русский архив*. 1883. Кн. 1. Вып. 2. С. 227-290.
3. Ковалева Т.В. Речевой этикет в культурной традиции русского дворянского общества XIX в. *Almanac «Discourses of Ethics»*. 2012. № 1. С. 15-24.
4. Копанев Н.А. Французская книга и русская культура в середине XVIII в. Из истории международной книготорговли. Ленинград: Изд. «Наука», 1988. 156 с.
5. Ледницка К. Лексические галлицизмы в русском языке. URL: <https://docplayer.ru/26636525-Leksicheskie-gallicizmy-v-russkom-yazyke.html>. Дата звернення: 26.09.2019 р.
6. Почему русские дворяне предпочитали французский язык. URL: <https://zen.yandex.ru/media/obistorii/pochemu-russkie-dvoriane-predpochitali-francuzskii-iazuk-5c7dfceaa86a600b2b14e1a>. Дата звернення: 26.09.2019 р.
7. Пушкин А.С. Евгений Онегин. Москва: Речь, 2016. 336 с.
8. Толстой Л.Н. Война и мир. Москва: Лексика, 1996 . Т. 1-2. 749 с.
9. Французская культура XVII века и ее восприятие в России. URL: <http://anthropology.ru/ru/text/skakun-aa/francuzskaya-kultura-xvii-veka-i-ee-vostryiatie-v-rossii>. Дата звернення: 26.09.2019 р.
10. Французское влияние: Просвещение и вольнодумство. URL: <https://arzamas.academy/materials/1372/>. Дата звернення: 26.09.2019 р.
11. Чахор Р. Менталитет провинциального дворянства в период общественно-политических изменений второй половины XIX века (на примере литературных произведений). Вроцлав. 2013. 200 с.

Оксана Муту

магістрант

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

idgu_superkaf@ukr.net

ОБРАЗ СТАРООБРЯДЦІВ-ЛИПОВАН В РОСІЙСЬКОМОВНІЙ ПОЕЗІЇ БУДЖАКА

Сучасна поезія Буджака представлена взірцями російсько-, україно-, болгаро- та румуномовної творчості в місцях компактного проживання етнічних груп на півдні Одеської області (Україна). Регіональна поезія активно досліджується ученими Ізмаїльського державного гуманітарного університету, зокрема відображена у публікаціях Тетяни Шевчук [9], Галини Райбедюк [3; 4; 5], Людмили Рєви [10], Алли Соколової [7; 8] й ін. Найбільш вивченими є твори українських та болгарських митців. Наукову новизну цієї розвідки становить аналіз образів російських старообрядців в художній рецепції російськомовних